

Siyasi Partilerde Delege Sistemi Kaldırılmalı

Yazar: Mehmet Gün / 📅 19 Mayıs 2026, Salı / 📁 Oda: Siyaset

Siyasi partilerde üyelik, çalışmalara katılan, aidat ödeyen, iradesi doğrudan yönetime yansıyan gerçek ve aktif üyeliğe dönüştürülmelidir. Üyelerden alınarak dar delege ağlarına devredilen güç parti üyelerine geri verilmelidir. Türkiye, dijital teknolojilerin tüm imkânlarını kullanarak siyasi partileri kapalı güç ağlarının değil üyelerin yön verdiği canlı demokratik yapılara dönüştürmek zorundadır. (Foto: TBMM Genel Kurul/ Wikicommons)

Cumhuriyet savcılarının soruşturmalarına ve iddialarına göre devletimiz yolsuzluk kaynaklı büyük bir tehditle karşı karşıya olmalı: Suç örgütleri siyasi partileri para ve hileyle ele geçirebilir, parti teşkilatını yolsuzluk omurgasına dönüştürerek yolsuzluğu kurumlaştırabilir, yolsuzluğu devlet idaresine yayabilirmiş.

Gerçekten de bugünlerde Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) belediyelere yönelik soruşturmalarda Ekrem İmamoğlu'nun etrafında örgütlenen CHP'li belediye başkanlarının yolsuzlukla illegal fonlar elde ettikleri; butlan ve delegelere rüşvet davasında ise bu fonların kurultayda Özgür Özel'e oy

vermeleri için delegelere rüşvet verildiği, CHP'nin bu şekilde hile ile ele geçirildiği iddia ediliyor. 2013 yılında 17-25 Aralık tarihli soruşturmalarda ise iktidar partisinin yolsuzluğu adeta kurumlaştırdığı iddia edilmekteydi.

Kanıtlanabilirliği bir yana, bu iddiaların kendisi “suç örgütlerinin siyasi partileri ve hatta devleti ele geçirmelerine” imkân verdiği için ciddi olarak endişe edilen bu durumun siyasi partilerin en kritik fakat en zayıf teşkilat halkası delegelik sisteminden kaynaklandığını ortaya koymaktadır.

Çağdışı Delegelik Sistemi

Delegelik sisteminin temeli, bundan bir asır önce, ulaşım ve iletişim imkanlarının kısıtlı olduğu yıllarda lojistik pratiklik, yerel temsili güçlendirmek ve karar alma verimliliği sağlamak amacıyla atıldı. 1925 tarihli 655 sayılı Ticaret ve Sanayi Odaları Kanunu ile mesleklerin örgütlenmesinde temeli atılan delegelik sistemi, 61 sene önce 1965'te kabul edilen 648 sayılı ilk Siyasi Partiler Kanunu ile siyasi partilerde de kabul edildi ve sürdürülmekte.

Asırlık delegelik sistemi, günümüzde sadece siyasi partilerde değil ticaret ve sanayi odaları, borsalar ile barolar dahil kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarında genel bir teşkilatlanma ve yönetim ilkesi olarak uygulanmaktadır. Bugün siyasi partilerde ilçe, il ve kongre delegeliği olarak üç seviyeli, meslek kuruluşları ve odaların birliklerindeki tek seviyelidir.

Delegelik kuralları merkez yönetimlerde üyelerin adil temsili bozma pahasına, siyasi partilerin ve meslek kuruluşlarının kolay kontrol edilmesini sağlayacak şekilde düzenlenmiştir.

İki Taraflı ve Önlenemez Suistimler

Düzenlemelerde delegenin işini gücünü bırakarak ilçe kongresine, il kongresine ve daha sonra da Ankara'da yapılacak büyük kongreye katılmak için katlanacağı iş kaybı, seyahat ve konaklama ve iâşe giderlerinin karşılığının nasıl edineceği tanımlanmaz; bunlar karşılığında edineceği menfaatin ne olduğu, neyin meşru, neyin gayrimeşru olduğu açıkça gösterilmez.

Delegelerin kongrelere katılarak üyeleri temsil etmeleri karşılığında makul bir menfaat elde etmeleri meşrudur. Menfaat elde etmek değil, elde edilen menfaatin meşru olmaması sorunludur. Çağdaş bir siyasi etik yasası ile yolsuzluğu önleme sistemi olmayan ülkemizde delegelerin hangi menfaatleri elde edeceği belirli olmadığı gibi meşru ile gayri-meşru menfaat olanı arasındaki sınır belirsizdir. Siyaset kültürümüz ise elde edilebilecek olan her menfaati meşru ya da mubah görür. Ceza yasalarındaki rüşvet ve irtikap gibi yolsuzluk hükümlerinin delegelere uygulanabilirliği oldukça sorunludur.

Öte yandan gizli oylamada etkilendiğini ispat etmek fiilen imkânsız olduğu için delegelerin oylarını satmalarını; yolsuzluk, ahbap – çavuş ilişkileri, baskı ve “delege avcılığı” gibi sebeplerle oylarının etkilenmesini önlemek fiilen imkansızdır.

Bu sebeplerle, çağdışı delegelik sistemi kolayca suistimal edilir olmuştur.

Simbiyotik Bağlılık, Yolsuzluk, İlegal Finansman

Türkiye'de siyasi partilerin genel merkezleri, yerel yönetimleri ve delegeleri arasında çoğu zaman karşılıklı menfaate dayalı simbiyotik ilişkiler oluşmaktadır. Delegelerin aday belirleme ve kongre süreçlerindeki etkisi ile genel merkezlerin siyasi kariyerler, yeniden adaylık ve parti imkânları

üzerindeki belirleyici gücü, taraflar arasında güçlü bir bağımlılık ilişkisi üretmektedir. Bu durum zamanla yalnızca bireysel çıkar ilişkileriyle sınırlı kalmamakta; siyasi partilerin örgütlenme biçimine nüfuz eden yapısal bir sadakat ve finansman mekanizmasına dönüşebilmektedir.

Akademik çalışmalar, bu yapının özellikle belediyelerin imar yetkileri üzerinden yeniden üretildiğini göstermektedir. İmar planı değişiklikleri, emsal artışları ve kentsel dönüşüm kararları yoluyla ortaya çıkan rantlar; yerel yöneticiler, delegeler ve parti merkezleri arasında etkili bir siyasi nüfuz ve finans kaynağı işlevi görebilmektedir. Delegeler çoğu zaman pozisyon ve nüfuz beklentisiyle sisteme bağlılık gösterirken, yerel yöneticiler de yeniden adaylık ve siyasi destek ihtiyacı nedeniyle mevcut yapıyı sürdürme eğiliminde olmaktadır. Böylece parti merkezleri, yerel örgütler üzerindeki hâkimiyetlerini pekiştirebilmektedir.

Bu yapı, seçim finansmanındaki şeffaflık eksikliğiyle birleştiğinde daha da kurumsallaşmaktadır. Kampanya harcamaları, lojistik destekler ve seçim faaliyetlerinin önemli bir kısmı gri alanda kalmakta; Anayasa Mahkemesi'nin mali denetimi ise büyük ölçüde partilerin kendi beyanlarına dayandığından, kamu kaynaklarının dolaylı siyasi kullanımını ortaya çıkarmakta yetersiz kalabilmektedir. Sonuçta mesele yalnızca parti içi demokrasi sorunu olmaktan çıkmakta; kamu kaynaklarına erişim üzerinden şekillenen kapalı sadakat ağları, demokratik rekabeti, hesapverirliği ve siyasi temsilin niteliğini zayıflatabilmektedir.

Delegelik Sistemi Oligarşiyi Güçlendiriyor

Türkiye'de delegelik sistemi, çoğu zaman parti tabanının iradesini doğrudan yansıtan demokratik bir temsil mekanizması olmaktan uzaklaşabilmektedir. Delegeler üzerinde siyasi kariyer beklentileri, mevcut güç merkezleriyle kurulan ilişkiler ve yeniden seçilme kaygıları etkili olabilmekte; bu durum parti kongrelerinin rekabetçi niteliğini zayıflatabilmektedir. Böylece seçim yargısı denetiminde yapılan parti içi seçimler dahi, bazı durumlarda gerçek bir yarıştan çok mevcut yönetimlerin onaylandığı süreçlere dönüşebilmektedir.

Sorunun daha yapısal boyutu ise, partiye üyelikten başlayarak ilçe ve il teşkilatlarının oluşumuna, kongre delegelerinin belirlenmesine kadar uzanan süreçlerde liderlik ve merkez yönetimlerinin güçlü etkisidir. Delegelerin önemli bir kısmı, daha en baştan mevcut yönetim kadrolarıyla uyumlu kişiler arasından şekillenebilmekte; bu durum liderlik çevrelerinin parti içindeki hâkimiyetini yeniden üretmesini kolaylaştırmaktadır. Sonuçta parti içi rekabet ve hesapverirlik zayıflayabilmektedir.

Nitekim Sabri Sayarı, Pelin Ayan ve Arslantaş'ın çalışmaları, Türkiye'de siyasi partilerin yalnızca ideolojik rekabetle değil, önemli ölçüde klientalist ve patronaj temelli örgütlenme ağlarıyla işlediğini ortaya koymaktadır. Belediye kadroları, sosyal yardım ağları, kamu kaynaklarına erişim ve teşkilat pozisyonları sadakat üretim aracı hâline gelebilmekte; delegelerin oluşumu da çoğu zaman tabanın serbest tercihinden ziyade mevcut güç ilişkilerinin etkisi altında şekillenebilmektedir.

Blok Listeyle “Sorunsuz” Delege Seçimi

Siyasi partilerin en yetkili karar organı olan büyük kongrelerin delegelerini il kongreleri delegeleri seçerler. İl kongreleri delegelerini ise üyeler tarafından doğrudan seçilen delegelerden oluşan ilçe kongreleri seçer. Delegeler, genellikle daha çok oy alacak olsa bile kaybeden farklı görüşteki adayların elendiği blok liste usulüyle seçilirler.

İlçe delege adayları, ilçedeki yerel yönetim adaylarıyla birlikte, getireceği menfaatin nasıl paylaşılacağına anlaşırken pazarlıkla belirlenir. Adaylık rekabeti varsa delege adayları blok listelerle ayrışır. Partinin resmi adaylarını ise genel merkez nihai olarak belirleyen genel merkezler böylece,

ilçede kimlerin delege olacağını da belirlerler.

Siyasi parti kongrelerine hâkimiyet, üye kaydı ve ilçe delegesi seçilmesi aşamasında başlar. İlçe kongrelerine aykırı delegeler de girebilir. Fakat bunlar il kongre delegelerinin ya da büyük kongre delegelerin seçilmesi sırasında elenirler. Böylelikle büyük kongreler – istisnalar dışında- mevcut genel merkez yönetimine sadık, pürüzsüz delegelerden oluşturulur.

Delegelik Sisteminin Sakıncaları

Bir asır önce delegelik sistemi getirilmesini haklı gösteren sebeplerin hiç birisi günümüzde mevcut değildir. Tersine siyasi partileri ve devleti ele geçirmeye imkân verecek, devlet idaresinde yolsuzluğu kurumsallaştıracak örgüt ve oluşumlar ortaya çıkma tehlikesi doğurmaktadır.

Az sayıda olmaları, delegelerle parti yöneticileri arasında rüşvet, ahbap-çavuş ve sair gayrimeşru ilişkiler kurmanın kolaylaşmasına, partilerdeki oligarşik yönetimin daha da güçlenmesine ve siyasetin kısırlaşmasına neden oluyor.

Bu durum, parti içinde yolsuzluğa ve sair gayrimeşru menfaatler üzerine ilişkiler kurulmasına, tüm parti teşkilatının yolsuzluk girdabına çekilmesine neden olur. Sonuçta yolsuzluk yayılarak kurumsallaşırken, siyasi partiler örgütlü yolsuzluğun omurgası haline gelebilir.

Partinin nihai karar organını teşkil eden delegelerle kurduğu simbiyotik ilişkiler sayesinde aşırı yetkilere sahip liderler ve genel merkezler, çoğu zaman, başarısız olmalarına rağmen değiştirilemez hale geliyorlar.

Bu şartlarda parti yönetimleri üyeleri mobilize etmek yerine partiyi elde tutmaya yöneliyor, üyeler partiden ve hatta siyasetten soğuyor ve halkın kendi kendini yönetme iradesi erozyona uğrattılıyor.

Sonuçta siyasi partilerde söz sahibi olma imkânı bulamayan halk, liderler ve merkez yönetimlerin hâkim olduğu oligarşik partiler arasında tercih yapmak durumunda kalıyor.

Günümüzde Delegeliğe İhtiyaç Var mı?

Delegelik sisteminin neden olduğu sorunları çözmek, ancak, sistemi tamamen kaldırmakla mümkün olabilir.

Mevcut durumda delegeler ile yöneticiler arasındaki simbiyotik ilişkiye son vermek; yöneticilerin nüfuzunu kırmak da delegelerin menfaat elde etmesini önlemek de mümkün değildir. Suç teşkil eden durumları bile ortaya çıkarmak da seçim veya adli yargı yolu ile önlemek de neredeyse imkansızdır. Kaldı ki yargının kendisi de ciddi derecede ıslaha muhtaçtır.

Günümüzde delegelik sistemi çağdışı hale gelmiştir. Zira, ulaşım, iletişim ve diğer imkanlar akıllara durgunluk verecek derecede ilerlemiş bulunmaktadır: Dünyanın her tarafı ile anlık -sesli ve görüntülü iletişim kurulabiliyor. Türkiye'nin en uzak köşesinden Ankara'ya bir saat içinde ulaşılabilir. Milyonlarca kişinin katıldığı seçimler saatler içinde, yargı denetiminde ve son derece güvenli bir şekilde yapıp sonuçları birkaç saat içinde alınabiliyor. Bu şartlarda siyasî partilerin üyelerinin iradesini öğrenmek için temsil aracılara ya da bırakınız üç derecelisini, tek derece bile delegeliğe ve temsil aracılara ihtiyaç yoktur.

Sorunun Kökten Çözümü Nasıl Olur?

Şapkalarımızı çıkarıp öne koymak; günümüzde ihtiyaç olmayan üstelik asırlık delegelik sisteminin yalnızca parti içi demokrasi sorunu değil büyük bir devlet ve kurumsal yolsuzluk sorunu olduğunu kabul etmek ve en azından aşağıdaki konularda kapsamı adımlar atmaktır zorundayız.

1. Siyasi partilerde genel başkan ve merkez organları delegeler yerine doğrudan parti üyeleri tarafından seçilmelidir. Parti üyelikleri YSK gözetiminde e-devlet üzerinden doğrulanmalı, parti içi seçimler dijital ve nispi temsil esasına göre yapılmalıdır. Parti içi seçimlerde blok liste gibi üyelerin tercihlerini sınırlayan yöntemler yasaklanmalıdır.
3. Partilerde genel merkezin kontenjan aday gösterme yetkisi düşük oranla sınırlandırılmalı; merkez yoklaması istisnai hale getirilmeli; yerel yönetimlerin görevden alınması yargı kararına bağlanmalıdır.
4. Parti faaliyetleri ve seçim kampanyaları için ayrı hesap sistemi kurulmalı; gelir-gider hareketleri dijital ve anlık izlenebilir olmalı; bağımsız dış denetim ve özel siyasi finansman denetim kurumu oluşturulmalıdır.
5. Siyasi faaliyetlerin dijital şeffaflığı sağlanmalı; bağımsız yolsuzlukla mücadele kurumu oluşturulmalıdır.
6. Belediye faaliyetleri, gelir ve giderleri anlık dijital izlenebilmeli; belediye imkanlarının dolaylı siyasi kullanımını önleyen bağımsız denetim mekanizması kurulmalıdır.
7. Parti üyeliği yalnızca kayıtlı isim olmaktan çıkarılmalı; aidat ödeyen, faaliyetlere katılan aktif üyelik modeline geçilmelidir.

Siyasi partilerde üyelik, çalışmalara katılan, aidat ödeyen, iradesi doğrudan yönetime yansıyan gerçek ve aktif üyeliğe dönüştürülmelidir. Üyelerden alınarak dar delege ağlarına devredilen güç parti üyelerine geri verilmelidir. Türkiye, dijital teknolojilerin tüm imkânlarını kullanarak siyasi partileri kapalı güç ağlarının değil üyelerin yön verdiği canlı demokratik yapılara dönüştürmek zorundadır.

